

59 שחמה הנכנסת בחלון מאדמת כותל שכנגדה, כמו כן החמה
60 השוקעת במערב מאדמת את הצד שכנגדה דהיינו צד מזרח, וזהו מה
61 ששינוי פני מזרח.
62 שינוי בברייתא לעיל: רבי נחמיה אומר, שיעור בין השמשות הוא
63 כדי שיהיה אדם משתשקע תהמה חצי מיל. הגמרא נותנת סימן
64 לדעת שיעור זמן בין השמשות לרבי נחמיה: אומר רבי חנינא, הרוצה
65 לידע שיעורו של רבי נחמיה, יניח תהמה בראש הר הכרמל (והר
66 שעל שפת הים), כלומר, כשרואה חמה סמוך לשקיעתה, שאז היא
67 נראית בראשי ההרים, ינחה, ויודע ויטבול בים ויעלה, ובכדי שיעור
68 זה הרי הוא לילה. וזהו שיעורו של רבי נחמיה.
69 הגמרא מביאה דרך אגב מימרא אחרת שהוזכר בה הר הכרמל: אומר
70 רבי חייא, הרוצה לראות בארה של מרים שהיה מתגלגל עם
71 ישראל במדבר, יעלה לראש הכרמל, ויצפה ויראה סלע עגול כמין
72 כברה בים, וזו היא בארה של מרים.
73 מימרא נוספת בענין בארה של מרים: אומר רב, מעון המיטלטל,
74 מהור מלקבל טומאה וטובלים בו, שהמים הנובעים ממנו אינם
75 כשאובים לפי שאינו דומה לכלי. וזהו בארה של מרים, שאין לך
76 מעין המיטלטל אלא זה, והמים שבו טהורים.
77 הגמרא חוזרת לרוב בענין בין השמשות: אומר רב יהודה אומר
78 שמואל, בין השמשות דרבי יהודה פהנים מובלין בו, ואף על פי
79 שצריכים הערב שמש לאחר הטבילה כדי שיהיו מותרים לאכול
80 בתרומתם, בין השמשות זה יום גמור הוא ויש שהות אחריו לשקיעת
81 החמה. מקשה הגמרא: למאן – לדעת מי אמר שמואל דבר זה,
82 אילימא – אם נאמר שלרבי יהודה עצמו אמרו, הרי לדעתו ספקא
83 הוא, שהרי הוא קורא לו 'בין השמשות', ובודאי סובר שכולו ספק
84 הוא, ויש לחשוש שמא כבר לילה בשעה שטובל ואין כאן הערב
85 שמש. מתרצת הגמרא: אלא כוונת שמואל כך היא, בזמן בין
86 השמשות דרבי יהודה, לדעת רבי יוסי פהנים מובלין בו כיון שיום
87 גמור הוא לדעתו. מקשה הגמרא: פשימא – הלא פשוט הוא שיכולים
88 לטבול בזמן זה, שהרי לרבי יוסי בין השמשות הוא כהרף עין, וכל
89 שלפני שיעור זה יום גמור הוא, שיעורו של רבי יהודה גדול הרבה
90 ובודאי יכול הוא לטבול אז ועדיין יהיה קודם הערב שמש. מתרצת
91 הגמרא: מהו דתימא – שמא תאמר שבין השמשות דרבי יוסי מישך
92 שייך בדרבי יהודה, כלומר שיעור רבי יוסי כולו בתוך שיעורו של
93 רבי יהודה בסופו, וכשמסתיים בין השמשות של רבי יהודה כבר לילה
94 הוא אפילו לרבי יוסי, ואם כן אם יטבול בסוף בין השמשות של רבי
95 יהודה שוב אין לו הערב שמש, קא משמע לן שמואל דשלים –
96 שקודם כל מסתיים ונשלם בין השמשות דרבי יהודה, וחדר – ורק
97 אחר כך מתחיל בין השמשות דרבי יוסי, וכל בין השמשות של רבי
98 יהודה (אפילו בסופו) יום הוא לרבי יוסי וכשר לטבילה.
99 הרי נתבאר, שבין השמשות של רבי יהודה לדעת רבי יוסי עדיין הוא
100 יום ורק לאחר מכן הוא בין השמשות. ולדעת רבי יהודה, בין
101 השמשות של רבי יוסי הוא ודאי לילה. הגמרא פוסקת הלכה בענין:
102 אומר רבה בר בר חנה אומר רבי יוחנן, הלכה כרבי יהודה לענין
103 שבת, והלכה כרבי יוסי לענין תרומה.
104 מדברי רבי יוחנן מוכח שנסתפק כדעת מי הלכה, ולכן הוצרך לילך
105 בכל מקום לחומרא. הגמרא מתקשה בזה: בשלמא – מובן הדבר מה
106 שאמר 'הלכה כרבי יהודה לענין שבת', שיש לפרש זאת לחומרא,
107 וכוונתו לגבי בין השמשות של ערב שבת, שאם עשה מלאכה בזמן
108 בין השמשות של רבי יהודה חייב להביא אשם תלוי כיון שחוששים
109 לשיטת רבי יהודה שבין השמשות הוא. אבל מה שאמר 'הלכה כרבי
110 יוסי לענין תרומה' היא – מה כוונתו בזה, אילימא – אם נאמר
111 שנתכוין לענין טבילה, דהיינו שהכהנים טובלים מטומאתם בבין
112 השמשות של רבי יהודה, כיון שהלכה כרבי יוסי שזמן זה ודאי יום
113 הוא ויש להם הערב שמש, אי אפשר לומר כן, שהרי לדעת רבי יוחנן,
114 בין השמשות של רבי יהודה אינו ודאי יום אלא ספקא היא, שהרי
115 לגבי בין השמשות של ערב שבת חשש לשיטתו כפי שנתבאר.

1 תרי תילתי מיל – שני שלישי מיל, ומחלוקתם תלויה במחלוקתם
2 הקודמת, רבה סבר שבין השמשות הוא מיד משתשקע החמה, ולכן
3 אמר ששיעור בין השמשות הוא שלשת רבעי מיל. ורב יוסף סבר
4 שבין השמשות מתחיל רק משהכסף התחתון, ולדעתו שיעור בין
5 השמשות הוא קצר יותר, ולכן אמר שהוא רק שני שלישי מיל.
6 מבררת הגמרא: מאי בינייהו – מה ההבדל בין שיעורו של רבה
7 ושלשה רבעי מיל לשיעורו של רב יוסף (שני שלישי), איכא בינייהו
8 פלגא דרנקה – חצי ששית, דהיינו חלק אחד משנים עשר במיל.
9 נתבאר, ששיעורו של רבה גדול, דהיינו 'שלשת' רבעי מיל, ושיעורו
10 של רב יוסף קטן, דהיינו 'שני שלישי מיל'. הגמרא מביאה מקום אחר
11 שבו נחלקו ושם הוא להיפך: והילופה בקלקא – ולגבי כוורת נחלפו
12 השיטות, ששם שיעורו של רב יוסף גדול משל רבה, ורבה שאמר כאן
13 שלשה אמר שם שנים, ורב יוסף שאמר כאן שנים אמר שם שלשה.
14 דאמר רבה, קלקא בת תרי פורי – כוורת גדולה שיש בה כדי
15 להחזיק שיעור שני כורים, שרי – מותר לטלטלה בשבת, כיון
16 שתורת כלי עליה. ובת תלקא (שלשה) פורי, אסור לטלטלה
17 בשבת, כיון שהיא גדולה יותר מדאי ואין תורת כלי עליה. ורב יוסף
18 אמר, בת תלקא פורי נמי שרי – אף בת שלשה כורים מותר
19 לטלטלה, ורק בת ארבעה פורי אסור.
20 אומר אבין, פני מיניה דמר – שאלתי מרבה בשעת מעשה כשהייתי
21 צריך לטלטל כוורת, ואפילו כוורת בת תרי פורי לא שרי (התירו)
22 לי לטלטל. אומרת הגמרא: למאן – כדעת מי סבר רבה במה שאסר
23 אפילו כוורת בת שני כורים, פהאי תנא, דתנן (כלים פט"ו מ"א, אהלות פ"ח
24 מ"א), פוורת העשויה מקש – זנבות שלים, וכוורת העשויה מקנים,
25 ובור ספינה אלכסנדריה – כלי גדול כעין בור העשוי מעץ, שעושים
26 לספינות הגדולות שמפליגים בהם בים הגדול, כדי לתת בו מים
27 מתוקים הראויים לשתייה, (אף על פי) שיש להם שולים, כלומר
28 שאין תחתיתם חוד מלמטה אלא רחבים הם, והן מחזיקות – הכלים
29 גדולים כל כך שנכנס בהם שיעור ארבעים סאה בלח שאין בהם
30 גודש, ונמצא שהן מחזיקות פוריים – שני כורים שהם ששים סאה
31 בלבד, מהוירם מלקבל טומאה, כיון שכלי עץ שאינו מיטלטל בין
32 כשהוא מלא בין כשהוא ריקן אינו מקבל טומאה, וכלי זה אינו
33 מיטלטל מלא, מפני שהוא גדול יותר מדאי ואם יטלטלוהו מלא
34 ישבר בידיהם. נמצא שתנא זה סובר שאפילו כלי המחזיק שני כורים
35 בלבד אין עליו תורת כלי ואינו מקבל טומאה, והוא הדין שאסור
36 לטלטלו בשבת. ורבה שאסר לטלטל כוורת בת שני כורים, פסק
37 כדעת תנא זה.
38 שנינו במשנה המובאת לעיל, שהכלים מחזיקים ארבעים סאה בלח
39 וששים סאה ביבש מפני הגודש. אומרת על כך הגמרא: אומר אבין,
40 שמע מינה – יש להוכיח מדברי המשנה, היא גודשא תילתא הני –
41 גודש זה יש בו שליש ממה שמחזיק הכלי הגודש. שכן ההבדל בין
42 ארבעים סאה לכורים הוא שליש, ובאופן שהכלי מחזיק בתוכו
43 ארבעים סאה אזי הגודש שעליו מכיל עשרים סאה שהוא שליש
44 מכוריים.
45 הגמרא חוזרת לרוב בענין בין השמשות. שינוי בברייתא לעיל, 'איזהו
46 בין השמשות, משתשקע החמה כל זמן שפני מזרח מאדימין'. הגמרא
47 דנה היכן הן פני מזרח, ומביאה מעשה בענין זה: אבין תווייה
48 (ראהו) לרבא בערב שבת דקא דאוי – שהוא מביט לצד מערב
49 לראות אם יש שם אדמומית חמה. אומר ליה, והתנאי קל זמן שפני
50 מזרח מאדימין, ומדוע צופה אתה למערב. אומר ליה רבא, מי סברת
51 – וכי סבור אתה שכוונת המשנה היא לפני מזרח ממש, לא, כוונת
52 המשנה היא לפנים ממערב מזרח, דהיינו מערב, שלערב
53 החמה שוקעת במערב וזהו הדין חמה מאדימית את המזרח. איכא
54 דאמרי שהיה המעשה להיפך, דהיינו שרבא תווייה (ראהו) לאבין
55 דקא דאוי – שהוא מביט לצד מזרח לראות אם יש שם אדמומית
56 חמה. אומר ליה, מי סברת שכוונת המשנה היא לפני מזרח ממש,
57 כוונת המשנה היא לפנים ממערב מזרח, דהיינו מערב וכפי
58 שנתבאר. וסימניך – סימן לרבה הוא. פוורתא – חלון, כלומר, כמו

גמליאל ואומר על הנהגה זו של הבבליים, מנהג אבותיהן פדיהן.
 מהני ליה – שנה לו רב יהודה לרב יצחק פריה (בנו) ברייתא,
 "שניה להדליק את הנר". מקשה הגמרא: כמאן – כדעת מי שנויה
 ברייתא זו, הרי אינה לא ברבי נתן האומר שבשלישית מדליקין את
 הנר ולא ברבי יהודה הנשיא האומר שהדלקת הנר היא ברביעית.
 מתרצת הגמרא: אלא הגירסא הנכונה ברייתא היא שלישית
 להדליק את הנר, וכמאן – כדעת מי היא שנויה, ברבי נתן.
 ברייתא נוספת בענין התקיעות של ערב שבת: תנא דבי רבי
 ישמעאל, שש תקיעות תוקעין בערב שבת. התחיל לתקוע תקיעה
 ראשונה, נמנעו העומדים בשדה מלערוך (מלחפור) ומלחרוש,
 ומלעשות כל מלאכה שבשדות, ומתחילים לחזור לעיר. ואין בעלי
 השדות הקרובין רשאין לנגס לעיר עד שיבואו בעלי השדות
 הרחוקין וינגסו פולם באחד. וטעם הדבר הוא, כדי שלא יחדרו את
 הנכנסים באחרונה שעסקו במלאכתם אחר ששמעו את קול השופר,
 שהרי אין הכל מכירים מי מהקרובים ומי מהרחוקים. ועדיין התנויות
 פתוחות ותרין – דלתות מונחין על גבי היתרות למכור עליהם
 תבלינים וכיוצא בהם. התחיל לתקוע תקיעה שנייה, נסתלקו
 התרין ונעלו התנויות. ועדיין חמין מונחין על גבי פירה,
 וקרירות (של התבשילים) מונחות על גבי פירה. התחיל לתקוע
 תקיעה שלישית, סילק המסלק את הקדירות העשויות למאכל
 הלילה ואין צריכים הטמנה, והממין הממין את הקדירות
 הראויות למחרת, כדי שישתמר חומם, והדליק המדליק את הנרות.
 ושוהה פדי צליית דג קמן או פדי להדביק פת בתנור, ותוקע
 ומריע ותוקע ושובת.
 אמר רבי יוסי (בר) [ברבי] חנינא, שמעתי שאם בא להדליק את
 הנר אחר שש תקיעות מדליק, שהרי נתנו חכמים שיעור זמן לחון
 הקנסת (שמש הציבור) להוליד שופרו לביתו ממקום התקיעה
 כשמסיים לתקוע, והרי השופר מוקצה הוא וכפי שיתבאר להלן,
 אלא מוכח שעדיין לא חל עליהם קדושת שבת ויש זמן להדליק את
 הנר לאחר התקיעות. אמר לו אם בן נתן דכרדף שיעורין, כלומר
 אין הזמן שניתן לאחר התקיעות קבוע, שהרי פעמים שיתן קרוב
 ופעמים שהוא רחוק, אלא מקום צנוע יש לו לחון הקנסת פראש
 גנו שתוקע שם ששם היה מניח שופרו, ולעולם לא נתנו זמן לאחר
 התקיעות להדליק את הנר.
 והטעם שלא היה מוליכו לביתו בשבת, לפי שאין ממלטין לא את
 השופר ולא את התוצאות אפילו ברשות היחיד, משום איסור
 מוקצה. מקשה הגמרא: והתניא, שופר מיטלטל לפי שראשו כפוף
 וראוי לשאוב בו מים ולהשקות את התינוק, והצוצרות אינם
 מיטלטלין לפי שחוצרצה פשוטה היא ואינה ראוייה אלא לתקוע והרי
 היא דבר שמלאכתו לאיסור שאסור לטלטלו משום מוקצה. הרי
 מפורש ששופר מותר בטלטול. מתרצת הגמרא: אמר רב (יוסי)
 [יוסף] לא קשיא, כמן – הברייתא המתירה לטלטלו עוסקת בפיחיד,
 כמן – הברייתא האוסרת עוסקת בצבור, שביחיד מותר לטלטלו
 ובציבור אסור, וכפי שיתבאר.
 מקשה הגמרא: אמר ליה אביי לרב יוסף, וביחיד למאי חזי – למה
 הוא ראוי, הואיל וראוי לנמע בו מים

מתרצת הגמרא: אלא כוונת רבי יוחנן היא לענין אכילת תרומה,
 דלא אכלי בהנים תרומה לאחר שטבלו מבעוד יום עד דשלים
 (שיושלם) בין השמשות דרבי יוסי, שלא נאמר שמיד כשמסתיים
 בין השמשות של רבי יהודה לילה הוא ומותר לכהנים לאכול
 בתרומתם, אלא חוששים לשיטת רבי יוסי שאז הוא זמן בין
 השמשות, ואסורים לאכול עד שיהיה ודאי לילה.
 הגמרא נותנת סימן נוסף לדעת את זמנו המדוייק של בין השמשות:
 אמר רב יהודה אמר שמואל, כשנראה כוכב אחד, הרי הוא יום.
 שנים, בין השמשות. שלשה, לילה. ברייתא המסייעת לדברי
 שמואל: תניא נמי הכי, כוכב אחד יום, שנים בין השמשות,
 שלשה לילה. אמר רבי יוסי, לא אמרו חילוק זה בכוכבים גדולים
 הנראין ביום, ולא בכוכבים קטנים שאין נראין אלא בלילה, אלא
 בכוכבים בינוניים.
 דין נוסף בענין בין השמשות: אמר רבי יוסי ברבי זבדא, העושה
 מלאכה בשני בין השמשות, הדיינו של ערב שבת ושל מוצאי שבת,
 ובהעלם אחד, אין כאן ספק, אלא חייב הפאת ממה נפשך. שאם בין
 השמשות לילה הוא, חייב על ערב שבת ושל מוצאי שבת אינו כלום,
 ואם יום הוא, חייב על של מוצאי שבת ושל ערב שבת אינו כלום.
 הוראה – אלו שאינם בקיאים בזמן בין השמשות: אמר ליה רבא
 לשמעיה – לשמשו, אתון דלא קימ לבו בשיעורא דרבנן – אתם
 שאינכם בקיאים בשיעורי חכמים בענין זמן בין השמשות, אדשימישא
 אריש דיקלי – בעוד השמש בראש הדקלים, הדיינו מבעוד יום,
 אתלו שרנא – הדליקו את הנר. שואלת הגמרא: ביום המעונן שאי
 אפשר להכיר היכן עומדת השמש מאי – באיזה זמן ידליקו את הנר.
 משיבה הגמרא: כמתא – אם הוא בעיר חזי תרנגולא – יסתכל על
 התרנגולים, שהם יושבים על הקורות מבעוד יום. כרבא – ואם הוא
 בשדה שאין שם תרנגולים, עורכי – יסתכל על העורבים. אי נמי –
 אופן נוסף שיכול לבדוק בשדה, אדאני – מין עשב שעליו נוטים לצד
 החמה. בשחרית הם כפופים למזרח, ובחצי היום הם זקופים, ולערב
 כפופים למערב, ועל ידי עשב זה יוכל לידע היכן החמה עומדת.
 הגמרא מביאה ברייתות בענין הפסקת מלאכה בערב שבת: תנו
 רבנן, שש תקיעות תוקעין ערב שבת. ראשונה להכמיל את העם
 ממלאכה שבשדות ויהיה להם שהות להיכנס לעיר, שניה להכמיל
 את אנשי העיר ממלאכה והנויות ממקח וממכר, שלישית להדליק
 את הנר. דברי רבי נתן. רבי יהודה הנשיא אומר תקיעה שלישית
 היא כדי לחלוץ תפילין, וברביעית מדליקים את הנר. ושוהה התוקע
 פדי צליית דג קמן, או פדי להדביק פת בתנור, ועדיין יש שהות
 כדי שיקרמו פניה מבעוד יום, ותוקע ומריע ותוקע כדי להבדיל בין
 שבת לחול, ושובת, שאז שובתים הכל ואין עושים אחריה שום
 מלאכה. אמר רבן שמעון בן גמליאל, מה נעשה להם לבלתיים
 שבתקיעות המבדילות בין שבת לחול הם תוקעין ומריעין, ושובתין
 מתוך שמריעין. תמחה הגמרא: תוקעין ומריעין בלבד, הרי אם כן
 הווי להו – היו להם רק חמשה תקיעות. מתרצת הגמרא: אלא
 שתוקעין, וחזרין ותוקעין, ומריעין, ושובתין מתוך מריעין, ואף
 הם תקעו שש תקיעות, אלא שהתרועה היתה באחרונה ובה שבתו,
 ולא כפי ששנינו שהתקיעה היא באחרונה. וממשיך רבן שמעון בן